

از آمایش سرزمین تا برنامه‌ریزی آموزشی

سیما نویدبخش^۱، دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور

snavidbakhsh@gmail.com

منصوره بختیاری فایندری، دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور

asal_mahi66@yahoo.com

چکیده- آمایش سرزمین از دهه ۱۹۵۰ اهمیت ویژه‌ای یافته و اساس همه انواع برنامه‌ریزی در کشورها، اعم از ملی و منطقه‌ای را تشکیل می‌دهد. در این بین برنامه‌ریزی در آموزش و پرورش با همه گستردگی در کلیه سطوح آن نیز از این قاعده مستثنی نیست. در واقع اطلاعات حاصل از آمایش سرزمین که با تاکید بر مناطق و پیمایش دقیق آنها حاصل می‌شود نقشه جامعی است که توانایی‌ها، قابلیت‌ها، فرصت‌ها و نقاط ضعف هرم منطقه کشور را با دقت به نمایش می‌گذارد. برنامه‌ریزان استراتژیک در آموزش و پرورش که برنامه‌ریزی توسعه آموزش، برنامه‌ریزی منابع انسانی، برنامه‌ریزی آموزشی و درسی را زیر نظر دارند باید به یافته‌های آمایش دقت و توجه کافی نموده و علی‌الخصوص به اهمیت واحد منطقه در برنامه‌ریزی واقف باشند. برنامه‌ریزی با توجه به آمایش می‌تواند دانش آموزان هر منطقه را به سمتی سوق دهد که به توانمندی‌های منطقه خویش آگاه گشته و بتوانند در آینده در جهت شکوفایی منطقه خود موثر واقع شوند. در این مقاله سعی شد تا ضمن بازکاوی و تحلیل مقوله آمایش سرزمین و برخی ابعاد ملی و بین‌المللی آن عمدتاً فرایند تهیه آمایش سرزمین تا برنامه‌ریزی آموزشی بررسی شود. همچنین نظام تسهیلاتی لازم برای اجرای طرح پایه آمایش سرزمین نیز مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت نیز به جایگاه آمایش سرزمین در نظام آموزشی پرداخته شد.

کلید واژه‌ها: آمایش سرزمین، برنامه‌ریزی آموزشی، نظام آموزشی

۱. مقدمه:

با تمسک به نظریات آدام اسمیت که معتقد بود ارزش کار مطلق در تولید تأثیرگذار است و با تقسیم کار و بهره‌برداری بی‌کران از منابع طبیعی تولیدات مادی را می‌توان افزایش داد، الگوی توسعه

۱- نویسنده مسئول، عضو باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور

انفجاری شکل گرفت. در این حالت تصمیم گیرنده جمعی شتابزده به بسیج منابع داخلی پرداخته تا سریع‌تر به توسعه دست یابد و گاهی از خارج نیز کمک می‌گیرد. در این حالت که آن را توسعه انفجاری نامیدیم، هر چند توسعه‌ای با آمار درخشان می‌باشد، اما متأسفانه تعادل میان مناطق آن به چشم نمی‌خورد. علاوه بر این، عدالت در این توسعه به چشم نمی‌خورد. پایتخت کشور در حال بزرگ شدن است در حالی که قطب‌های فرعی بدون آنکه یکپارچه شوند به اشتغال می‌پردازند. درست است که در توسعه انفجاری بالا شهرها توسعه یافته‌اند، اما این فرایند توسعه یافتگی آینده‌نما نیست و باعث اتلاف منابع می‌شود. بنابراین، اقتصاد از یک سو و جغرافیا از سوی دیگر ضرورت ایجاد یک مقوله جدید را احساس می‌کند که این مقوله جدید آمایش سرزمین یا اقتصاد سرزمین نام دارد (صنیعی، ۱۶۹، ۱۳۹۰). آمایش سرزمین نوعی برنامه‌ریزی بلندمدت برای توزیع بهتر جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی در زمینه منابع طبیعی به منظور افزایش رفاه و توسعه جامعه است (وحیدی، ۷۶، ۱۳۷۳). آمایش سرزمین را نخستین بار وزیر باسازی و مسکن فرانسه در دهه ۱۹۴۰ ابداع نمود، اما به سرعت در فرایند توسعه مقبولیت عام یافت؛ به گونه‌ای که امروزه وظیفه تفکر در خصوص سازماندهی فضایی کشور چنان‌که بر مبنای استعدادهای خاک، وعده جمعیت و فعالیت‌های نوین می‌تواند برعهده تصمیم گیرنده جمعی باشد (صنیعی، ۱۷۰، ۱۳۹۰). وجود مشکلات فراوان در زمینه آموزش و پرورش، محیط زیست، مسائل اجتماعی و از بین رفتن منابع انسانی، طبیعی و سرمایه‌ای در کشورهای در حال توسعه نشانگر عدم توازن در توسعه است. آمایش سرزمین نوعی برنامه‌ریزی بلندمدت است که سرزمین را عاملی تأمین کننده در تأمین اهداف توسعه می‌داند. در ایران نیز مطالعات آمایش سرزمین برای تنظیم رابطه‌ی بین انسان، فضا و فعالیت‌های انسان در فضا انجام می‌شود. اگرچه هدف اصلی از برنامه‌ریزی آمایش سرزمین ایجاد تعادل انسان، فضا و فعالیت‌های انسان در فضا به صورت بلندمدت است، اما تنظیم اهداف برنامه‌های میان مدت و کوتاه مدت نیز در تمامی دستگاه‌ها و از جمله سازمان آموزش و پرورش ضروری است. از طرف دیگر سازمان آموزش و پرورش دارای ویژگی‌هایی است که می‌تواند ضمن پیگیری اهداف اصلی خود یعنی تعلیم و تربیت نیروی انسانی در ابعاد مختلف، با جهت‌گیری‌های مناسب، به ویژه در انتخاب مکان و فضای آموزشی خود، در راستای تحقق اهداف کلی آمایشی به خوبی عمل کند. در این مقاله برآنیم تا به تحلیلی کوتاه از ویژگی‌های آمایش سرزمین در سازمان آموزش و پرورش و ارتباط آمایش سرزمین با برنامه‌ریزی آموزشی بپردازیم.

۲. روش پژوهش

بررسی سیستماتیک هر مقوله و یا پدیده اجتماعی نیازمند مجهز بودن به متدولوژی است که بتواند تمامی وجوه آن پدیده را روشن نماید و شاید به محک تجربه بزنند. این ابزار نه تنها ماهیت موضوع را باید مورد کنکاش قرار دهد بلکه باید بتواند شرایط و محیط مطالعه را نیز لحاظ نماید (طیبی، ۱۳۸۲، ۱۱). این پژوهش از نوع کیفی و توصیفی بوده و به منظور جمع‌آوری اطلاعات از روش مطالعات کتابخانه‌ای و تحلیل نظری استفاده شده است.

۳. مبانی نظری

۱-۳ تعریف آمایش سرزمین

به لحاظ مفهوم، آمایش سرزمین، ایجاد تعادل بین سه عنصر انسان، فضا و فعالیت تعریف شده است؛ که در ارتباط با انسان مقوله «مدیریت» مطرح است و در رابطه با فضا بحث «اقلیم» مطرح است و در رابطه با فعالیت مقوله «برنامه و برنامه‌ریزی» برجسته می‌شود. یعنی مفهوم آمایش تلفیقی از سه علم مدیریت و اقتصاد، جغرافیا و جامعه‌شناسی است (وحیدی، ۱۳۷۳، ۷۶). این واژه کلمه نوین فارسی است که از ریشه فعل «آمادن» و «آمودن» به معنی آراستن، آمیختن، به رشته درآوردن و آماده کردن است که از واژه Amenagar در زبان فرانسه اقتباس شده است. آمایش سرزمین ترجمه اصطلاحی Temtoire do Amenagement از زبان فرانسه است (قورچیان، ۱۳۸۵، ۲). در آمایش سرزمین سعی بر آن است که سرزمین را با تمام معنی در کنار برنامه‌ریزی‌های توسعه اقتصادی به اجرا در آورند (حاتمی‌نژاد، حسینی، حسینی، ۱۳۸۹). در واقع، آمایش سرزمین راه‌حلی است بهینه برای تقلیل آثار سوءتخریب محیط زیست و توسعه بدون تخریب (صنیعی، احسان، ۱۳۹۰، ۱۷۱). در کل منظور از آمایش تعیین توان بالقوه و شایستگی اراضی است یا به عبارت دیگر، آمایش فرایندی است که زیندگی هر نوع استفاده‌ای را برای هر بخشی از سرزمین با توجه به قابلیت‌های آن نشان می‌دهد (حاتمی‌نژاد، حسینی، حسینی، ۱۳۸۹).

۲-۳ تاربخچه:

در ایران، بنا به تعریف، آمایش سرزمین، برنامه‌ریزی و سازمان دادن نحوه اشغال فضا و تعیین محل سکناى انسان‌ها و محل فعالیت‌ها و تجهیزات و همچنین کنش‌های بین عوامل گوناگون نظام اجتماعی - اقتصادی است. آمایش سرزمین به خودی خود نمی‌تواند هدف باشد بلکه بیان جغرافیایی و ترجمان

فعالیت و هدف‌هایی است که سیاست دولت تعیین کرده است (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۶۳، ۱۰۹). در خصوص آمایش سرزمین در ایران و پس از ابلاغ سند بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، کمیسیون زیربنایی و تولیدی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز طی جلسات متعدد و استفاده از نظرات کارشناسان و متخصصان سیاست‌های کلی آمایش سرزمین را در هشت محور به شرح زیر تصویب نمود:

- ۱) استفاده موثر از موقعیت ممتاز جغرافیایی در جهت کسب جایگاه شایسته منطقه‌ای و بین‌المللی؛
- ۲) توسعه منابع انسانی به عنوان رکن اصلی آمایش سرزمین؛
- ۳) توجه به یکپارچگی ملی و تقویت هویت ایرانی - اسلامی مدیریت سرزمین؛
- ۴) ارتقای کارایی و بازدهی اقتصادی و تسهیل روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور؛
- ۵) دستیابی به تعادل منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان هر منطقه؛
- ۶) سازماندهی فضایی مناسب مراکز زیست و فعالیت با تأکید بر مشارکت موثر مردم؛
- ۷) رعایت ملاحظات امنیتی و دفاعی در استقرار جمعیت و فعالیت در سرزمین؛
- ۸) توجه به حفظ، احیاء و بهره‌برداری بهینه از سرمایه‌ها، منابع طبیعی تجدید شونده و حفظ محیط زیست در طرح‌های توسعه (صالحی، پور اصغر سنگاچین، ۱۳۸۸، ۱۶۲)؛

۳-۳ مولفه‌های آمایش سرزمین

در ایران آمایش سرزمین می‌تواند به عنوان سازماندهی مطلوب فضا در جهت نیل به اهداف و استراتژی‌های توسعه ملی باشد. بنابراین هدف کلی آمایش سرزمین، سازماندهی فضا به منظور بهره‌وری مطلوب از سرزمین در چارچوب منافع ملی است. در این تعریف اجزاء تشکیل دهنده فضا، جمعیت، فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط می‌باشد. آمایش سرزمین در ایران برای تنظیم ارتباط بین انسان، فضا و فعالیت‌های انسان در فضا انجام می‌شود و لذا تأکید خاصی بر دیدگاه فضایی (مکانی، جغرافیایی) در برنامه‌ریزی توسعه و تکامل ملی دارد (صنّعی، احسان، ۱۳۹۰). برنامه‌ریزی فضایی، مجموعه مفاهیم، دیدگاه‌ها و روش‌هایی است که در جهت ایجاد سازمان و ساختار فضایی مطلوب و دلخواه مورد استفاده قرار می‌گیرد. برنامه‌ریزی فضایی در واقع نام دیگری برای برنامه‌ریزی منطقه‌ای است، با این تفاوت که مفهوم فضا کلی‌تر از مفهوم منطقه است و مرزهای منطقه را قطع می‌کند و این

یک فرایند مداوم است که به صورت حالت عمودی و افقی نمایان می‌شود و در سطوح گوناگون به کار می‌رود. هدف برنامه‌ریزی فضایی از اهداف برنامه‌ریزی منطقه‌ای جدا نیست و می‌تواند دورنمای کاملی از سازمان موجود، فعالیت‌ها، قطب‌ها، محورهای توسعه، چگونگی استقرار جمعیت، نحوه ارتباط شهری و روستایی و ... ارائه نماید (صالحی، پور اصغر سنگاچین، ۱۳۸۸، ۱۶۳).

۴-۳ اهداف آمایش سرزمین

مطالعات طرح پایه آمایش سرزمین اسلامی ایران با هدف مشخص کردن اصلی‌ترین مقولات توسعه و به دست دادن چارچوبی برای تعیین نقش و وظیفه هر منطقه در سرزمین ایران و همچنین تعیین و تشریح استراتژی‌های توسعه منطقه‌ای و نتیجه‌گیری مشخص‌تر نسبت به نقش و عملکرد هر منطقه در دو مرحله انجام شده است. اما هدف نهایی برای آمایش سرزمین، ملی کردن برنامه‌های توسعه منطقه‌ای و تهیه برنامه جامع توسعه ملی براساس برنامه‌های توسعه منطقه‌ای ذکر شده است (وحیدی، ۱۳۷۴، ۴۸).

با توجه به موارد فوق و تعاریف ارائه شده از آمایش سرزمین می‌توان موارد زیر را درخصوص ضرورت برنامه‌ریزی آمایش سرزمین ذکر کرد:

۱- شناخت سرزمین و حداکثر استفاده از توانایی‌های بالقوه مناطق در مورد منابع طبیعی و انسانی در جهت تحقق اهداف ملی؛

۲- توزیع بهتر جمعیت برای منابع طبیعی و فعالیت‌های اقتصادی به منظور افزایش رفاه و توسعه؛

۳- تقسیم وظایف تخصصی و تعیین نقش و مسئولیت خاص هر یک از مناطق کشور در جهت تحقق اهداف توسعه‌ای ملی و منطقه‌ای و، در نتیجه، جلب مشارکت کلی مناطق مختلف برای تحقق اهداف؛

۴- متخصص کردن مناطق در بعضی از فعالیت‌ها یا صنایع، و شکل دادن به مجموعه‌ای از مناطق دارای کارکرد های مکمل در جهت تامین اهداف کلی کشور

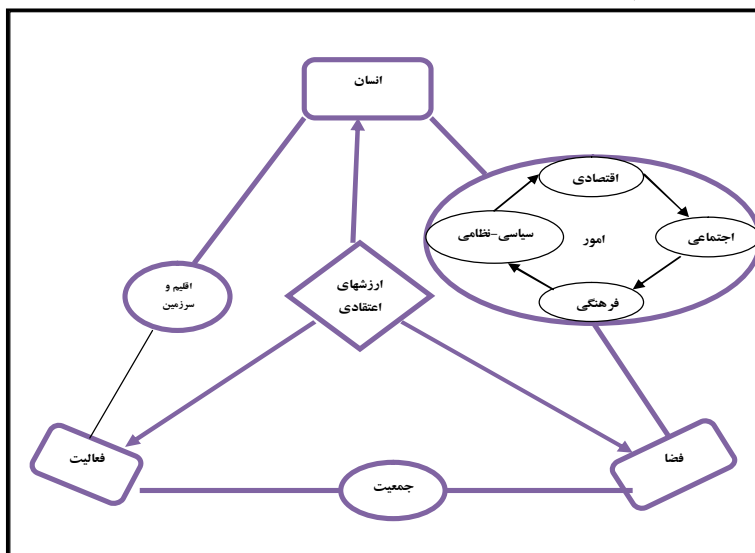
۵- تنظیم استراتژی درازمدت توسعه ملی از ابعاد مختلف، به ویژه استراتژی‌های توزیع فضایی جمعیت و فعالیت در گستره سرزمین

۶- برقراری هماهنگی در برنامه‌ریزی‌های توسعه منطقه‌ای؛

- ۷- برقراری هماهنگی بلندمدت در برنامه‌های میان مدت بخشی، ایجاد امکان برای تنظیم برنامه‌های بخشی - منطقه‌ای و ایجاد پیوستگی و ارتباط منطقی بین طرح‌های عمرانی؛
- ۸- لزوم توجه به محیط زیست و ضرورت بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی؛ (وحیدی، ۱۳۷۳، ۸۲).

۳-۵ برنامه‌ریزی آمایش سرزمین

آمایش سرزمین از فنون توسعه است که در مراحل نخستین آن قرار دارد. برنامه‌ریزی فرایندی است منظم، مداوم، حساب شده و منطقی و جهت‌دار و دورنگر به منظور هدایت و ارشاد فعالیت‌های جمعی برای رسیدن به هدف مطلوب. (پرایسون، ریچارد، ۱۳۹۰) آمایش سرزمین از جنبه‌های مهم برنامه‌ریزی شمرده می‌شود. در این حیطه آمایش سرزمین بر برنامه‌هایی دلالت دارد که به وسیله بخش عمومی در نظر گرفته می‌شود تا آینده توزیع فعالیت‌ها و سکونتگاه‌ها را در فضا تحت تأثیر قرار دهد برنامه آمایش دارای افق بلندمدت است (صنیعی، ۱۳۹۰، ۱۷۱). البته در نظام آمایش سرزمین کشور ایران، آمایش سرزمین عبارت است از تنظیم کنش متقابل بین عوامل انسانی و عوامل محیطی به منظور ایجاد سازمان سرزمینی مبتنی بر بهره‌گیری بهینه از استعدادهای انسانی و محیطی. در شکل زیر نمودار آمایش سرزمین به صورت تنظیم رابطه انسان، فضا و فعالیت‌های انسان در فضا نشان داده شده است.

نمودار آمایش سرزمین (احمدی‌پور و دیگران، ۱۳۹۳، ۳)

۶-۳ برنامه‌ریزی آموزشی

برای درک رابطه آمایش سرزمین با برنامه‌ریزی آموزشی لازم است به طور مختصر برنامه‌ریزی آموزشی را نیز تحلیل نماییم. برنامه‌ریزی آموزشی از حساس‌ترین و دقیق‌ترین انواع برنامه‌ریزی محسوب می‌شود. زیرا از یک سو برای انجام آن باید عوامل فراوانی را در نظر گرفت و زوایای گوناگون را ارزیابی کرد، و از سوی دیگر برای ارزیابی نتایج آن و قضاوت درباره آن باید چند سالی به انتظار نشست. این خصلت‌ها اقتضاء می‌کند برنامه‌ریزی آموزشی با دقت، احتیاط و وسواس خاصی انجام گیرد (هادوی تهرانی، ۱۳۷۰، ۳) از آنجائی که برای پاسخگویی معقول به نیازهای سازمان در همه ابعاد و مقابله منطقی با تغییر و تحولات فنی و اجتماعی محیط بیرون سازمان نیاز به مکانیزمی می‌باشد که دائماً در این راستا فعالیت نماید. فرآیند برنامه‌ریزی آموزشی، به طور اساسی و زیربنایی این مهم را انجام می‌دهد (سلطانی، ۱۳۸۱، ۴۴) فلیپ کومبز^۱ در تعریف برنامه‌ریزی آموزشی می‌نویسد: برنامه‌ریزی آموزشی به معنای وسیع آن عبارت است از کاربرد تجزیه و تحلیل منطقی در آموزش و پرورش به منظور کارایی و تأثیر آن در رفع نیازهای دانش‌آموزان، دانشجویان و جامعه. بنا به تعریفی دیگر برنامه‌ریزی آموزشی عبارت است از تعیین اهداف آموزشی و پیش‌بینی عملیات و فعالیت‌های آموزشی برای رسیدن به اهداف آموزشی از قبل تعیین شده، با توجه به امکانات و محدودیت‌های آموزشی و هم‌چنین نظام ارزشی جامعه (رحیمی، ۱۳۸۳، ۵۶).

۷-۳ برنامه درسی در نظام آموزشی

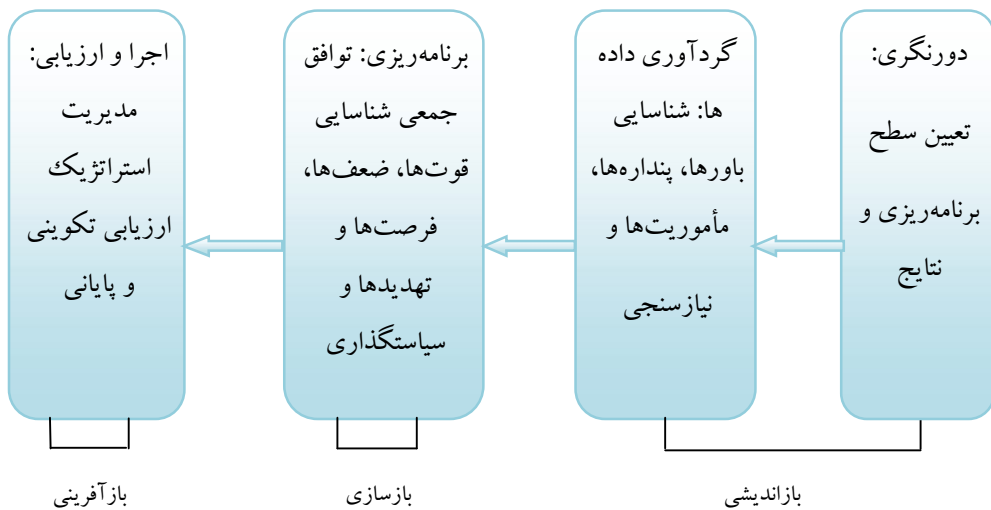
اصطلاح "برنامه درسی" به معانی مختلف بکار رفته است: از جمله برنامه‌ای برای یک موضوع درسی خاص در یک پایه تحصیلی مشخص. در طول یک دوره تحصیلی مشخص. یا به عنوان موضوع‌های مختلف درسی در طول یک دوره تحصیلی مدنظر قرار گرفته است. در سال‌های اخیر مفهوم برنامه درسی گسترش یافته تا آن‌جا که همه‌ی فعالیت‌های یادگیری فراگیرنده. انواع وسایل آموزشی و غیره ... را شامل می‌شود. اصطلاح برنامه درسی دارای دو بعد است که عبارتند از: طرح برنامه درسی و برنامه‌ریزی درسی. در طرح برنامه درسی مشخص کردن اجزاء و عناصر برنامه درسی مدنظر است اما در برنامه‌ریزی درسی نحوه‌ی قرار گرفتن این عناصر موردنظر است (طالبی. مظلومیان و دیگران ۱۳۸۹). برنامه درسی عبارت است از کلیه فعالیت‌هایی که توسط مدرسه برنامه‌ریزی و هدایت شده باشد. خواه این فعالیت‌ها به صورت تدریس و یادگیری در کلاس باشد، خواه در قالب مراسم

1- Philip Coombs

صبحگاهی، بازدیدها و هرگونه فعالیت دیگر برنامه‌ریزی شده صورت پذیرد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۲، ۷)

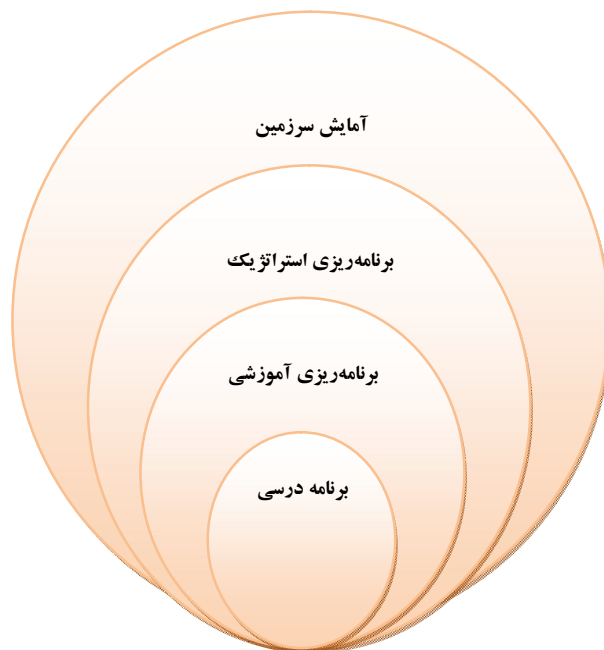
۸-۳ برنامه‌ریزی استراتژیک در نظام آموزشی

برنامه‌ریزی آموزشی استراتژیک - به معنای تعریف آینده بهتر و کوشش در به وجود آوردن آن - از موضوع‌های روز در سال‌های پایانی قرن بیستم به شمار می‌رود. (مشایخ، ۱۳۸۹، ۶۴) سازمان‌ها باید اطمینان حاصل کنند که صلاحیت‌ها و ویژگی‌های مطلوب، یاد گرفته شده‌اند و دانش، مهارت و توانایی‌های مورد نیاز کارکنان توسط برنامه‌های آموزشی افزایش یافته و به کار بسته می‌شوند و لازم است تا سیستم برنامه‌ریزی آموزشی به گونه‌ای طراحی گردد تا بتواند شایستگی‌ها، دانش، مهارت و توانایی‌هایی که توسط آموزش هدف قرار گرفته‌اند را به درستی ارزیابی کند و سرانجام سازمان نیازمند فرهنگی است که اساساً از یادگیری مداوم به عنوان بخشی از وظیفه کاری هر فرد، حمایت کند. (Marc G. SW، 1990) راجر کافمن و جری هرمن فرایند برنامه‌ریزی آموزشی استراتژیک را در قالب سه زمینه اصلی بازنمایی نموده‌اند که عبارت است از: بازاندیشی، بازسازی ساختارها و بازآفرینی. امر بازاندیشی از مقصدها و نتایج نظام آموزشی آغاز می‌شود. این امر بر مبنای اطلاعات حاصل از دورنگری و گردآوری داده‌ها میسر می‌گردد. بازسازی ساختار نظام آموزشی حاصل تعامل و اجرای سه زمینه دورنگری، گردآوری داده‌ها و برنامه‌ریزی است. در ذیل فعالیت‌های مرتبط با هر یک از سه مقوله یاد شده در فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک، به شرح شکل زیر عرضه می‌شود. (مشایخ، ۱۳۸۹، ۶۴)

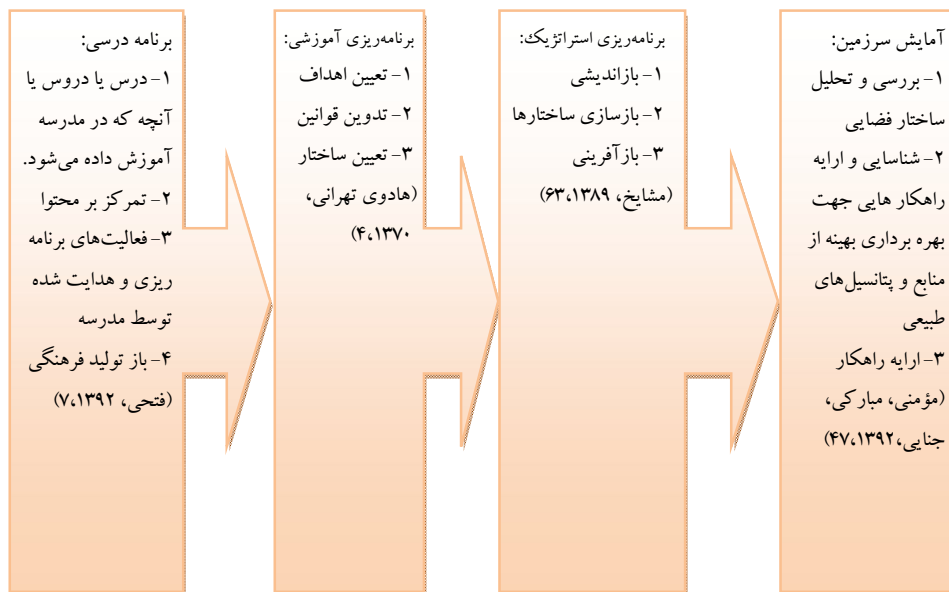
ارتباط مولفه‌های آمایش سرزمین با برنامه‌ریزی آموزشی و ارایه الگوی مفهومی

همان‌گونه که بیان شد برنامه‌ریزی آموزشی در حقیقت عبارت است از تعیین اهداف آموزشی و پیش-بینی عملیات و فعالیت‌های آموزشی برای رسیدن به اهداف آموزشی از قبل تعیین شده، با توجه به امکانات و محدودیت‌های آموزشی و همچنین نظام ارزشی جامعه (رحیمی، ۵۸، ۱۳۸۳). اما آمایش سرزمین نوعی برنامه‌ریزی بلندمدت برای توزیع بهتر جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی در زمینه منابع طبیعی به منظور افزایش رفاه و توسعه جامعه است (وحیدی، ۱۳۷۳، ۷۶) بنابراین آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی آموزشی با توجه به حیطة فعالیت‌شان می‌توانند نقش مهمی در به فعلیت رساندن ظرفیت‌ها و قابلیت‌های منابع مختلف ایفا کنند. در همین زمینه می‌توان ارتباط بین برنامه درسی، برنامه‌ریزی آموزشی، برنامه‌ریزی استراتژیک و آمایش سرزمین را به صورت شکل زیر رسم نمود.

هر یک از این عناوین دارای مؤلفه‌ها و راهبردهای خاصی می‌باشند که می‌توان آن را در قالب

مدل زیر توضیح داد:

نتیجه گیری:

همان‌گونه که در این پژوهش بیان گردید برنامه‌ریزی آموزشی اتخاذ تدابیری است برای انجام امور آموزشی که بیشتر متوجه سیستم‌های آموزشی است اما آمایش سرزمین متوجه برنامه‌ریزی فضا و جغرافیای منابع طبیعی و منابع انسانی و منابع مالی است یعنی سیستم‌های بازتر و گسترده‌تر از نظام آموزشی می‌باشد. امروزه یکی از شاخص‌ها و معیارهای توسعه یافتگی، میزان انطباق برنامه‌های اجرایی هر کشور با مبانی و مطالعات جامع آمایش سرزمین می‌باشد. به اعتقاد نگارنده برنامه آمایش سرزمین مبنای سیاست‌گذاری و اجرایی هر کشور می‌باشد که می‌تواند از مزیت‌ها، فرصت‌ها و استعداد‌های هر سرزمین به گونه‌ای استفاده کند که محدودیت‌ها، تهدیدها و چالش‌ها، کمترین زمینه تاثیرگذاری و میدان مانور را داشته باشد. از مهمترین ویژگی‌ها و ملزومات برنامه آمایش سرزمین، جامع و یکپارچه-نگری، پویا و دینامیک بودن برنامه، زمانمند بودن، عادلانه بودن فرآیندها، ایمن و زیست محیطی بودن، نظام‌مند و سلسله مراتبی بودن برنامه به لحاظ سطح، موضوع و پدیده‌ها، و بالاخره متوازن بودن همه ارکان و ابعاد برنامه می‌باشد به گونه‌ای که براساس مبانی نورانی و حیات بخش دین مبین اسلام،

وحدت عالم طبیعت با عالم وجود تحقق و عینیت یابد. نظام آموزش و پرورش نیز از این قاعده مستثنی نیست. در نظام آموزشی آمایش سرزمین با تبیین قابلیت‌ها و توانمندی‌های منابع مختلف و نیازسنجی درست می‌تواند به برنامه‌ریزی آموزشی و درسی و سیاست‌گذاری در سازمان آموزش و پرورش کمک کند.

منابع

- ۱) بنی‌سی، پریناز (۱۳۹۲) مبانی برنامه‌ریزی آموزشی در هزاره سوم، تهران: آوای نور
- ۲) پروند، محمدحسن (۱۳۸۸) مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، تهران: انتشارات شیوه
- ۳) پرایسون، ریچارد (۱۳۹۰) برنامه‌ریزی استراتژیک برای سازماندهی عمومی و غیرانتفاعی، ترجمه دکتر مهدی خادمی و قربان ادبی، تهران: انتشارات آریانا
- ۴) جمشیدی اوانکی، مینا؛ قورچیان، نادرقلی (۱۳۸۵) از آمایش سرزمین تا برنامه‌ریزی درسی، تهران: فراشناخت اندیشه
- ۵) حاتمی‌نژاد، حسین؛ حسینی، سیدمحمد و حسینی، سیدعلی (۱۳۸۹) نقش علم جغرافیا در آمایش سرزمین، مجله رشد آموزش جغرافیا، صفحات ۴۶-۵۱
- ۶) سازمان و بودجه (۱۳۶۳) مطالعات طرح پایه آمایش سرزمین اسلامی ایران، تهران، دفتر برنامه‌ریزی منطقه‌ای
- ۷) سلطانی، ایرج (۱۳۸۱)، روش‌های برنامه‌ریزی آموزشی در توسعه سازمان‌ها، توسعه مدیریت، شماره ۴۵، صفحات ۴۴-۵۰
- ۸) صالحی، اسماعیل؛ پوراصغر سنگاچین، فرزاد (۱۳۸۸) تحلیلی بر موانع فراوری آمایش سرزمین در ایران، فصلنامه راهبرد، شماره ۵۲، صفحات ۱۸۲-۱۴۹
- ۹) صنیعی، احسان (۱۳۹۰) مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی، شماره‌های ۹ و ۱۰، صفحات ۱۸۰-۱۶۹
- ۱۰) فرامرزی، مرتضی (۱۳۹۱) بررسی و ارزیابی نحوه تأثیرات آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی در آموزش و پرورش، برنامه‌ریزی درست و منظم در این زمینه چه نوع برنامه‌ریزی می‌باشد؟ علت؟ دومین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت محیط زیست، تهران، دانشگاه تهران

- ۱۱) قریبی (۱۳۷۲) آمایش سرزمین، تهران: مجله سنبله، شماره ۵۴
- ۱۲) قورچیان، نادرقلی (۱۳۷۲) سرمقاله: از آمایش سرزمین تا آمایش کیفیت در نظام برنامه‌ریزی آموزش عالی، شماره ۴، صفحات ۱۲-۷
- ۱۳) مخدوم، مجید (۱۳۸۲) شالوده آمایش سرزمین، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، شماره ۲۲۰۳
- ۱۴) وحیدی، پریدخت (۱۳۷۳) آمایش سرزمین: راهنمایی برای برنامه‌ریزی آموزش عالی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۳ و ۴
- ۱۵) هادوی تهرانی، محمدمهدی (۱۳۷۰)، درآمدی بر برنامه‌ریزی آموزشی حوزه، کیهان اندیشه، شماره ۴۰، صفحات ۳-۵
- ۱۶) رحیمی، رحمت‌الله (۱۳۸۳)، برنامه‌ریزی آموزشی چیست؟ تعاون، شماره ۱۵۳، صفحات ۶۰-۵۶
- ۱۷) مؤمنی، مهدی؛ مبارکی، امید و جنابی، نرگس (۱۳۹۲)، آمایش سرزمین و مدیریت توسعه فضایی، فصلنامه مدیریت شهری، سال پنجم، شماره سیزدهم، ۴۵-۵۶
- ۱۸) احمدی‌پور، زهرا؛ جعفرزاده، حسن و میرزایی، محمدرضا (۱۳۹۳)، تحلیل کارکردی تقسیمات کشوری در اجرای برنامه‌های آمایش سرزمین با تأکید بر ایران، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال چهارم، شماره ۱۴، صفحات ۱۲-۱
- ۱۹) طالبی، سعید؛ مصلومیان، سعید و دیگران (۱۳۸۹). اصول برنامه‌ریزی درسی. نشر پیام نور
- ۲۰) مشایخ، فریده (۱۳۸۹)، دیدگاه‌های نو در برنامه‌ریزی آموزشی، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها
- ۲۱) فتحی‌واجارگاه، کوروش (۱۳۹۲)، برنامه درسی به سوی هویت‌های جدید، تهران، نشر آبیژن
- 22) Marc G . SW. Human Resource Management . Publishing Company Boston, 1990. p. 180.